

Ahmet Davutoğlu

*Stratejik Derinlik:
Türkiye'nin Uluslararası Konumu*

Küre Yayınları, İstanbul 2001, xiii + 584 s.¹

Soğuk Savaş'ın sona ermesi Türkiye'nin jeopolitik önemini azaltmamış, aksine ülke içinde Türkiye'nin uluslararası konumu ve oynayacağı rol hakkında yeni bir tartışmanın başlamasını sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında Türk toplumu Balkanlar ve Kafkasya'da birtakım problemlerle karşı karşıya olduğu gerçeğiyle yüz yüze gelmişti. Turgut Özal'ın aktif ve çok boyutlu dış politikası, ülkenin tarihsel sürekliliğini ve sorumluluklarını inkâr etmeyerek bunları kullanmak sûretiyle sözkonusu problemleri avantaja çevirmeyi amaçlamaktaydı. Ahmet Davutoğlu Türkçe yayımlanan ilk kitabı olan *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*'nda Türk dış politikasının bu yeni yorumunun teorik çerçevesini sunmaktadır. Ancak eser, yalnızca Türk dış politikasını anlatmanın ötesinde, ele aldığı konular ile üslubu ve geliştirilecek po-

litikalar için bir kılavuz olma niteliğiyle Türkiye'nin bir tür *grand* jeo-stratejisini ihtiva etmektedir. Bu anlamda eser, Alfred Mahan ve Harold Mackinder gibi jeo-stratejinin önemli isimlerinin eserlerindeki -ki yazar bunlara sık sık atıf yapmaktadır- klasik modeli takip etmektedir.

Eserin temel iddiası, günümüzde Türk dış politikasının bir stratejik vizyon eksikliğiyle malul olduğu ve bu eksikliğin ülkenin coğrafi konumu ve zengin tarihî birikiminin sunduğu avantajların değerlendirilememesinden kaynaklandığı görüşüne dayanmaktadır. Davutoğlu, bu sebeple mevcut Türk dış politikasının kısa vadeli, taktik hamlelerden ibaret olduğunu vurgulamaktadır.

Davutoğlu Türk dış politikasındaki bu vizyon eksikliğini tarihsel, psikolojik, kültürel ve kurumsal birtakım faktörlerle açıklamakta-

¹ Bu değerlendirme ilk olarak *The Middle East Journal*'da (55/4 [2001] s. 693-694) yayımlanmıştır.

dır. Yazara göre Türk toplumu bugün bir kimlik krizi yaşamakta ve bunun neticesi olarak ortaya yönü ve genel amaçları belli olmayan bir dış politika çizgisi çıkmaktadır. Dolayısıyla, uzun vadeli bir vizyon eksikliği sebebiyle Türk dış politikası, dış güçler ve onların yerli işbirlikçilerinin elinde, geçmişten gelen bir bölünme korkusuna hapsedilmiştir. “Sevr sendromu” (I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasını sağlayan Sevr Anlaşması) olarak ifade edilen ve Türk dış politikasını şekillendirmeye devam eden bu korku, yazara göre, aşırı derecede dikkatli ve savunmacı bir millî stratejinin oluşumundaki faktörlerden biridir. Tehdit algılamalarıyla ilgili olarak Davutoğlu şu yorumu yapmaktadır: “İddialı ülkeler kendi stratejilerine göre tehdit tanımlamaları yaparken, iddiasız ve edilgen ülkeler kendi tehdit tanımlamalarına göre güdük stratejiler oluştururlar” (s. 62). Bu temel ayırım Davutoğlu’nun Türk dış politikasına yönelttiği, İslâmcılar ve Kürtler üzerinde yoğunlaşan muhayyel bir iç tehdit algılaması içine hap solma şeklindeki eleştirinin de temelini oluşturmaktadır.

Davutoğlu genel bir stratejik perspektife dayanarak, belli alanlarda (Orta Doğu, Orta Asya ve Avrupa Birliği) uygulamaya yönelik çeşitli politikalar önermektedir. AB üyeliği ile ilgili olarak

yazar, Türkiye’nin sonsuza dek AB kapısında bekleyemeyeceğini ve jeo-stratejik avantajlarını değerlendirerek sahici bir çok-yönlü dış politika geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Davutoğlu’na göre Türk dış politikasının uzun vadeli bir stratejik düşünceye dayanmayışının en çarpıcı örneği, Türkiye’nin Orta Doğu ile ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Türk siyasî elitinin ülkenin bölgeyle olan tarihî ve kültürel bağlarını inkâr etmesi sonucunda Türkiye, kendi politikalarını üretmek yerine küresel düzenlemeleri takip etmektedir. Yazar ayrıca Türkiye’nin Balkanlar, Orta Asya ve Kafkasya ile olan ilişkilerini de ayrıntılarıyla ele almaktadır.

Davutoğlu’nun argümanlarını takip etmede ortaya çıkan zorluklardan biri, yazarın ‘devlet’ ve ‘toplum’ kavramlarını eşanlamlı olarak kullanması, ‘millet’ terimine de yekpâre bir anlam (“millî kimlik” ve “millî stratejik zihniyet” örneklerinde olduğu gibi) vermesinden ileri gelmektedir. Yazar, Türkiye devletinin dış politikasını eleştirmekte ancak bu eleştirisini Türk toplumundaki birtakım sorunlara (millî kimliğin yaşadığı krize ilişkin tartışmasındaki gibi) bağlamaktadır. Bununla beraber yazar, geniş anlamda bu kimlik problemiyle Türk dış politikasının durumu arasında keskin bir ayırımı gitmeyi ihmal etmemektedir. Davutoğlu’nun anahtar

kavramı olan “stratejik zihniyet”, sık sık kullandığı Alman ve Rus stratejik zihniyetleri benzetmelerinde olduğu gibi, *milletin* bir özelliği olarak belirlemektedir. Davutoğlu’na göre “zihniyet ile strateji arasındaki ilişki, coğrafi verilere dayalı mekân algılaması ile tarih bilincine dayalı zaman algılamasının kesişim alanında ortaya çıkar. Farklı toplumların farklı stratejik bakış açılarına sahip olmaları, aslında bu mekân ve zaman boyutlarına dayanan farklı dünya algılamalarının ürünüdür” (s. 29). Ancak stratejik zihniyetin iki belirleyici unsuru olan tarih ve coğrafya tek bir millet içinde dahi, hele bu millet Türkiye gibi oldukça heterojen bir toplum ise, farklı anlamları ihtiva etmektedir. Örneğin, Kemalist ideolojinin beslediği geleneksel bölünme korkusu, Türkiye’nin dört tarafının düşmanlarla çevrili olduğu

inancına dayanan ve tarihî kökleri bulunan bir millî güvenlik algısıdır; fakat bu güvensizlik kültürü liberal eğilimli hiçbir Türk tarafından paylaşılmaz. Dolayısıyla tarih ve coğrafyaya ilişkin farklı algılamalar birbirine zıt stratejik zihniyetler ve dış politikasının nasıl deruhte edileceğine ilişkin farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Millet kavramını yekpâre bir bütün olarak varsaymak sûretiyle yazar söz konusu farklı bakış açıları ve bunların Türkiye’nin dış politika yönelimlerini nasıl etkilediği meselesini ihmal etmektedir.

Stratejik Derinlik, mevcut Türk dış politikasının oldukça zengin ve kışkırtıcı bir incelemesini ihtiva etmektedir ve bu özelliğiyle Türkiye’nin uluslararası arenadaki ilişkileriyle ilgilenen herkesin okumaya değer bulacağı bir eserdir.